

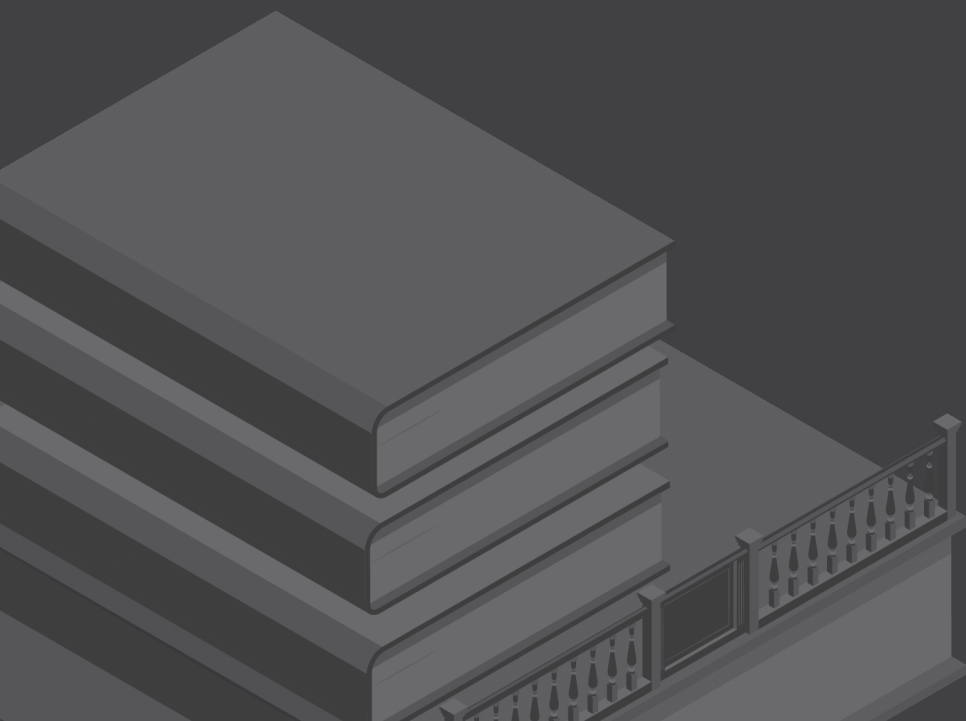
NAZIVANJE RATNIH
ZLOČINA PRAVIM
IMENOM
U BOSANSKO-
HERCEGOVAČKOM
DRUŠTVU

forumZFD

TRIAL
International

forumZFD – TRIAL International

Sarajevo, 2020.

Rat koji je okončan prije 25 godina i dalje je prisutan u bosanskohercegovačkom društvu – danas se pojavljuje u muralima s likovima osuđenih ratnih zločinaca oslikanim u podijeljenim sredinama, grafitima fašističkih obilježja, ili pak skandiranjima fašističkih slogana na sportskim događajima kojima se glorifikuju masakri ili njihovi počinitelji. Ogleda se i u komemoracijama i javnim skupovima na kojima se ističu fotografije ratnih zločinaca; u potrazi za nestalima i boli koja prati teške trenutke pronalaska samo nekoliko kostiju nestalog člana porodice; u procesuiranju zločinaca koje traje godinama, bez naznake završetka. Manipulacija ratnim narativima uzastopno je primijenjeno političko sredstvo kreiranja javnog mnijenja, a negiranje, minimiziranje ili pak odobravanje i opravdavanje počinjenih zločina te selektivno prihvatanje i odbacivanje pravde kontinuirano izazivaju napetosti u podijeljenom društvu. U takvim uslovima društvene vrijednosti – moral, ljudskost, suživot, postavljene su u drugi plan, a cjelokupno društvo je zadržano u stanju sukoba koje produžava patnju, ali sada drugim sredstvima.

KLJUČNE TAČKE

- *Manipulacija narativima i revizionizam prošlosti drži BiH kao društvo u 'zamrznutom konfliktu'.*
- *Negiranjem ratnih zločina dehumaniziraju se cijele grupe ljudi, što je u prošlosti rezultiralo masovnim zločinima.*
- *Učešće javnih ličnosti, naročito političara, u poricanju, minimiziranju i manipuliranju zločinima doprinosi legitimiziranju zločina i zločinaca, i održavanju atmosfere sukoba u društvu.*
- *Presuđeni zločini moraju biti priznati u javnom prostoru bez obzira na to koja strana ih je počinila.*
- *Ispunjavanje ciljeva tranzicijske pravde zahtijeva sankcioniranje i reguliranje osporavanja i negiranja sudskih odluka.*

TRANZICIJSKA PRAVDA U BIH, 25 GODINA POSLIJE

Mehanizmi tranzicijske pravde su se u Bosni i Hercegovini gotovo isključivo sveli na jedan – procesuiranje počini-laca zločina počinjenih tokom rata, zanemarujući pritom ostale mehanizme poput utvrđivanja istine, provođenja institucionalnih reformi ili pak pružanja reparacija, memorijalizacija i garancija neponavljanja. Ovakvim pristupom tranzicijska pravda je imala samo parcijalan domet – zadržala se u sudnici, ostavljajući društveni prostor podložnim za mitove, osporavanja i manipulacije ratnim narativima. 25 godina nakon završetka rata bosansko-hercegovačko društvo nije institucionalno pristupilo procesu suočavanja sa svojom prošlošću, a u okruženju u kojem se otvoreno slave ratni zločinci te institucionalno podstiču nacionalne podjele i poduzimaju radnje koje su suprotne svrsi izgradnje mira u društvu najviše su pogođene i zanemarene potrebe žrtava počinjenih zločina.

KAKVA JE POZICIJA ŽRTVE? KAKAV JE UTJECAJ NEGIRANJA NA DRUŠTVO?

Krivična pravda nije alternativa sveobuhvatnom tretmanu žrtava zločina, ista je nepotpuna uslijed fragmentiranog zakonodavstva i neujednačenog pristupa žrtvama njihovim pravima u različitim dijelovima države. Uz to, sve dok je u javnom prostoru prisutno negiranje, minimiziranje, opravdavanje ili odobravanje počinjenih zločina, koje doprinosi održavanju atmosfere sukoba, patnje preživjelih se iskorištavaju u dnevopolitičke svrhe, žrtve se dehumaniziraju ili stigmatiziraju u svojoj sredini, a njihove patnje beznačajno produbljuju. Zakonsko reguliranje zabrane negiranja i poricanja ratnih zločina način je da se ukaže poštovanje žrtvama, da ih se prepozna kao žrtve zločina bez obzira na njihovu etničku pripadnost i da im se pruži određena satisfakcija. Priznavanje ratnih zločina te prestanak negiranja i poricanja je od važnosti za izgradnju društva po moralnim, etičkim, demokratskim i pravnim principima. Društvo koje se ne ogradi od zločina, koje jasno ne osuđuje zločine, ne može napredovati i pružiti sigurnost i perspektive za bolju budućnost svojim građanima. Stoga je krajnje vrijeme da se ratni zločini nazovu pravim imenom i da se stavi tačka na negiranje, minimiziranje, odobravanje ili opravdavanje presuđenih ratnih zločina.

NEGIRANJA, MINIMIZIRANJA, OPRAVDAVANJA ILI ODOBRAVANJA ZLOČINA U JAVNOM PROSTORU

Negiranje, poricanje i minimiziranje zločina utisnuti su u svakodnevni život u Bosni i Hercegovini. Relativizacija, revizionizam i manipuliranje činjenicama doveli su do toga da se ne osporava samo priroda zločina, nego i njihovo postojanje. Ova praksa vidljiva je u javnim prostorima u različitim oblicima spomeničke kulture, imenovanjima javnih prostora, podizanjima murala, djelovanjima udruženja s fašističkim predznacima, zatim u udžbenicima, naučnim radovima, svim vrstama medija (posebno online). U cilju razumijevanja posljedica ovakvih praksi, potrebno je sagledati sve dijelove grafike koji su trenutno u Bosni i Hercegovini razlomljeni na različite narative, teme, opravdanja. U tematiziranju problema naš sklopljeni grafikoni pomaže da identificiramo gdje i kakva intervencija je potrebna.

Kao što se može pretpostaviti, pored formalnih izmjena politika, zakona i procesa, neophodne su i dubinske izmjene u društvu. Poricanje i revizionizam u slučajevima ratnih zločina u suprotnosti su s temeljnim evropskim vrijednostima.

- osporavanje zločina i zločinaca produžava efekte rata na društvo
- žrtve su zarobljene u etničke grupe, a zadovoljenje pravde gotovo da i ne postoji

- Sloboda govora/izražavanja nije apsolutna, nego je ograničena pravima drugih. Prestaje biti slobodom čim se pretvara u govor mržnje.

- medija
- obrazovnog sistema
- lokalnih inicijativa
- nevladinih organizacija
- memorijalizacija
- vjerskih zajednica

- Sudski utvrđene činjenice moraju postati dio društvenog i političkog diskursa.
- Perspektiva izgradnje mira odnosi se i na naučna istraživanja i valorizaciju historije.

ŠTA SE MOŽE URADITI?

Temelj procesa razvoja demokratskog društva je prihvatanje utvrđenih činjenica o onome što se dogodilo. Uporedo sa usvajanjem zakonske regulative koja bi regulirala zabranu negiranja, minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja genocida, holokausta, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina, potrebno je raditi na **svim nivoima** u oblastima u kojima se već sada mogu prevazići ove pojave, poput donošenja odluka u lokalnim zajednicama o nazivima ulica, javnih institucija, spomenicima i drugim oblicima memorijalizacije u javnom prostoru. Primjera radi, postojeća obilježja poput murala presuđenim ratnim zločincima mogu biti prebojena. Lokalna zajednica može vlastitim snagama biti pokretač promjena u svom dometu, gdje građani i građanke možda najviše i osjete poboljšanja u svojim životima.

Obrazovni sistem također treba biti odgovoran u adresiranju tema o počinjenim i presuđenim ratnim zločinima. To uključuje udžbeničku politiku zasnovanu na činjenicama, nastavne planove i programe, ali i otvorenost za teme i neformalne formate obrazovanja koji bi omogućili

učenicima/ama upoznavanje drugih, poticali ih na kritičko promišljanje i razvijali osjećaj empatije i razumijevanja. Mirovno obrazovanje važno je za pripremu djece i mladih za razumijevanje i određivanje spram društvenih potreba i izazova, a posebno u svrhu smanjenja nasilja u društvu gdje su etničke tenzije vrlo izražene.

Medijska izvještavanja trebaju biti odgovorna, utemeljena na činjenicama i bez senzacionalističkih sadržaja o kontraverznim temama iz prošlosti. Svi akteri u javnom prostoru moraju razumjeti vlastitu ulogu i odgovornost u izgradnji mira ali jednako tako i u njegovoj razgradnji.

Umjetnost i kultura imaju snažan potencijal u adresiranju teških tema. Ove potencijale treba povezati s prethodno navedenim oblastima kako bi promocija činjenica bila dostupna i u manje formalnom i lakše razumljivom formatu, posebno za mlade.

Vjerske zajednice trebaju zagovarati izgradnju mira i toleranciju, podsjećati na empatiju spram žrtava na svim stranama. Vjerske zajednice mogu biti aktivni lideri u izgradnji mira naprimjer u organizaciji susreta pripadnika različitih vjerskih zajednica (posebno u malim lokalnim zajednicama), organizaciji međureligijskih skupova o kompleksnim i osjetljivim pitanjima, podsticanju interakcije vjernika i razmjene njihovih iskustava. U isto vrijeme, vjerske zajednice se moraju ograditi od učešća u manipulaciji, negiranju, veličanju, odobravanju ratnih zločina i zločinaca te ispitati svoju ulogu u ratu, suočavati se sa svojom prošlošću.

Platforme s informacijama, umrežavanje aktera i inicijativa, saradnje i podrške u svim oblastima civilnog društva su neophodne. Koliko god se presude, činjenice, dokazi činili općepoznatim, nužno je obezbijediti stalno dostupnu i razumljivu platformu s informacijama i razmjenom mišljenja. Zbog čvrsto utemeljenih interpretacija o prošlosti, neophodno je ponuditi činjenice naspram mitova i različitih verzija istine.

Dijalog o temama ratne prošlosti treba otvarati i održavati – na svim nivoima, uključujući sve aktere (vladine, civilne, stanovništvo, eksperte) te suprotstavljene interpretacije prošlosti.

PREPORUKE

- Usvajanje zakona o zabrani negiranja, minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja genocida, holokausta, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina na državnom nivou kao zasebnog zakona.
- Potrebno je raditi na svim nivoima u oblastima poput donošenja odluka u lokalnim zajednicama o nazivima ulica, javnih institucija, spomenicima i drugim oblicima memorijalizacije u javnom prostoru.
- Insistirati na upotrebi utvrđenih činjenica (presude domaćih i međunarodnih sudova, rezolucije) u javnom prostoru, posebno u lokalnim zajednicama.
- Obezbijediti javni prostor za dijalog kreiranjem dugoročne platforme aktivista, pravnih eksperata, obrazovnih institucija, predstavnika vlasti.
- Sadržaje obrazovanja za mir neophodno je uvesti u redovnu nastavu putem raznih nastavnih predmeta. Mirovno obrazovanje mora prestati biti getoizirano.
- Udžbenici moraju biti utemeljeni na utvrđenim činjenicama, a nastavni kadar osposobljen i senzibiliziran za obradu tih nastavnih cjelina.
- Lokalna sredina može razviti projekte, vannastavne i izborne aktivnosti unutar formalnog obrazovanja kao primjer dobre prakse te uključiti učenike/ce u društveni angažman u zajednici.
- Škole trebaju imati otvoreniju saradnju s civilnim društvom.
- Sposobnost medija da informiraju, angažiraju i mobiliziraju građane treba biti usmjerena na promoviranje odgovornog izvještavanja, prisustvo kritičkog promišljanja uz garancije sigurnosti/autonomije medija.
- Insistirati na institucionalnom suočavanju s prošlošću na državnom/političkom nivou.

Forum Civilna mirovna služba (forumZFD) i organizacija TRIAL International, kao dvije organizacije koje su u Bosni i Hercegovini aktivne u oblasti tranzicijske pravde i suočavanja s prošlošću, u 2019. godini inicirali su pokretanje konstruktivnog diskursa o neophodnosti donošenja zakona o zabrani poricanja genocida, holokausta, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, u nastojanju da se uspostave i održe otvoreni razgovori s različitim akterima i relevantnim grupama o ovoj temi, ali u konačnici i jedan širi dijalog i podizanje društvene i političke svijesti o temi suočavanja s prošlošću. Kao sastavni dio ove inicijative kreirana su dva policy briefa (*Nazivanje ratnih zločina pravim imenom u bosanskohercegovačkom društvu* i *Pravna regulacija zabrane negiranja (poricanja), minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja genocida, holokausta, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina u Bosni i Hercegovini*) s ciljem da se na različitim društvenim i političkim nivoima ukaže na prilike i potrebe rada na sprečavanju negiranja ili odobravanja ratnih zločina i zločinaca u BiH.

Za više informacija pogledajte oba policy briefa i publikaciju:

POLICY BRIEF:

Nazivanje ratnih zločina pravim imenom u bosanskohercegovačkom društvu

POLICY BRIEF:

Pravna regulacija zabrane negiranja (poricanja), minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja genocida, holokausta, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina u Bosni i Hercegovini)

PUBLIKACIJA:

Nazivanje ratnih zločina pravim imenom

(http://www.dwp-balkan.org/bh/library.php?cat_id=5&text_id=35)

O ORGANIZACIJAMA

forumZFD

Forum Civilna mirovna služba (forumZFD) nevladina je organizacija osnovana u Njemačkoj koja djeluje na Zapadnom Balkanu kroz četiri pojedinačna državna ureda. ForumZFD u Bosni i Hercegovini nastoji doprinijeti konstruktivnim javnim debatama i inicijativama koje se odnose na suočavanje s prošlošću. Zajedno s lokalnim partnerima, podržavamo razvoj održivih struktura izgradnje mira.

Više o organizaciji forumZFD:

www.forumzfd.de/en/western-balkans

TRIAL
International

TRIAL International je nevladina organizacija koja se bori protiv nekažnjivosti međunarodnih zločina i podržava žrtve u njihovoj potrazi za pravdom. Organizacija pruža pravnu pomoć, podnosi slučajeve, razvija lokalne kapacitete i zagovara agendu ljudskih prava. TRIAL International je prisutan u BiH od 2008. godine i pruža podršku žrtvama teških kršenja ljudskih prava iz rata i njihovim porodicama u potrazi za pravdom, istinom i reparacijama.

Više o organizaciji TRIAL International:

www.trialinternational.org,

www.trial.ba